

duint «cayado de pastor»: «*gancho*, plural *agnáchb*» (133b35), per cert acompanyant d'altres tres noms del «cayado» o «cayado de pastot» derivats d'arrels àrabi-gues (*moqtáf* etc.), donant a entendre que no tots els moros granadins es dignaven servir-se d'aquest mossàrabisme.

No obstant el mot degué formar família en mossàrab, i en l'àrab granadí (propagat al magrebí), perquè n'hi ha derivats, si bé adaptant el so de *č* —estrany a l'àrab— sigui com a *ğ* o com a *š*; fins i tot es va arabitzar el verb derivat, i incorporant-li la *-r* de l'infinitiu romànic: *ğanšar* «accrocher» i *ğanšū* a Algèria (Beaussier); «*gonjūfa*, *ganāğif*: guedeja de cabellós, crespada de cabellós», format amb la terminació de *garrofes*, que com és sabut ha pres aquest mateix significat en català i ja el devia tenir en l'àrab del SE. hispànic; on aquest mot, per la seva banda, es tornà productiu formant el derivat àrab *mogānişaf* «guedejudo, cosa un poco crespada» (*PAlc.*, 261.8, c; 159.34, 31); i és probable que també en siguin derivats arabitzats² els mots tunisencs *ğanğāya* «cuillère à café» (objecte de forma més o menys ganxuda), i *ğāngā* o *bū gāngā* (pròpiament 'pare de la ganxa, el de la ganxa') «poupée confectionnée avec la grande cuillère à couscous, qu'on promène solennellement pour obtenir la pluie», «bouton de fleur qui commence à s'entrouvrir», «un bouton de rose (jeune fille)» (Beaussier). Un *Ali Gancho* figura en escriptures àrabi-gues d'Almeria (Simonet).

En fi, el testimoni més antic d'un derivat de *ganxo*, en qualsevol llengua que sigui, es troba en el mossàrab propi de les terres catalanes, car el botànic anònim sevillà de c. l'any 1100 ens va deixar notícia que en l'*aljamia* de la «Frontera Superior» (o sigui les parts encara musulmanes de Catalunya i Aragó) *qanğullu* significava «abrojo» (*Asín, Glos.*, n.º 115). Havent vist ja un sens fi de testimonis catalans i aragonesos del nostre *ganxo* designant un pal ganxut, no dubtem que *qanğullu* en sigui un derivat amb el sentit bàsic de 'brancam espinós, branca d'esbarzers ganxuts, punxents' (ja sabem que *č* > *ğ* i *g* és quasi igual a *q* i sovint s'hi torna, en mossàrab o viceversa); és versemblant, com ja he dit en la nota respectiva, que el nom mallorquí rústic de l'espiga del càrritx, o sigui *gansull*, sigui, si no una variant d'això, almenys un terme molt afí, i justament amb el mateix sufix mossàrab. Un altre terme de la zona mossàrab, aplicat a tals objectes vegetals, és la gran perxa dita *garranxa* en el Priorat i CpTarr., on el mot s'encreua amb el quasi sinònim cèltic *garra*.

Que *ganxo* en la nostra antiga vida rústica començà designant grans objectes purament vegetals en forma de branca ganxuda, en tenim, altrament, un seguit de testimonis descrits per *AlcM* en les sub-accpciones que vaig citar: 'bastó o branca per a abastar ...' a), 'barra de fusta per a l'adoberia ...' b), 'barra del forn ...' c), 'branca de boix corbada ...' pall. d), 'ormeig de quatre barres de fusta del bast ...' (que localitza en totes les comarques orientals i urgelleses) s), sense comptar que en les altres quinze o vint que detalla es tracta ge-

neralment d'estrís en part de ferro però amb mànec de fusta més o menys llarg.

En un mot, tant en català, com en les llengües veïnes, el mot partí de la vida rústica, i hi ha restat fortament vinculat, des de l'orient fins a l'occident hispànic: *gancho* 'dalla de ferro' en el portuguès trasmontano de Mogadouro, *gancho* 'branca d'arbre' en el *Qui-xot* (Cejador, *Lengua de Cerv.* II) i en les cites que dóna el *DAut.* de Lope de Vega i Ribadeneira; *gancho* és «gajo» a Albacete i a Lleó (*DACEsp.*), «racimo pequeño de uva» a Astorga i a Mérida (Garrote, Zamora V.); en gallec, encreuant-se amb els quasi-sinònims *gadaña* i *gadoupa*, resultà *gadancho* «rueda o círculo de madera con muchos garfios, para colgar carnes o tocinos» (mj. S. XVIII, Sarmiento).

El resultat fonètic *č* provinent de *kj* és propi del mossàrab, i per això i per la -o conservada del català, hem d'admetre que a les tres llengües del Nord hispànic s'hi imposà aquí una forma mossàrab. Però això no és dir que el mot no vagi existir també amb la fonètica romànica del Nord, on cal esperar *ç* (cast. *z*), en lloc de la *ch*: i en efecte hi ha *ganzo* «palito seco de urce para alumbrarse» en el Bierzo i a Galícia, *ganzu* id. a l'Oest d'Astúries, *ganciu* a Sanabria i a la Cabrera (Krüger), i enllaçant amb el significat del *qançullu* de c. 1100, ast. oriental *ganciu* «zarzaparrilla». Ja hem vist que a Mallorca *gansull* respon a aquest *qançullu*. A Galícia un derivat **es,anzar* sota la influència de *despedazar* restà com *esgazar* 'esqueixar': «cafu e *esgazon* a cara». En fi, des del castellà bascongat aquesta variant degué passar al basc, on *gantzu* significa «fausse clef, rossignol» (Harriet, Lhande), provéit d'article *gantzia* que amb aquest valor de 'clau ganxuda, rossinyol, clau falsa' va passar al castellà, on es troba *ganziua* com a terme de malfactors des del S. xv.

Tot això demostra la gran versemblança de partir etimològicament d'un mot indoeuropeu pre-romà ben representat en cèltic: a l'irl. antic *gēscā* 'branqueta, rama petita', 'branca, branc gros d'un arbre, cimbal', correspon com a base primitiva **GANSKIO-*, veg. Pedersen, *Vgl. Kelt. Grammatik* I, 151, 393. Es tracta d'un derivat de l'arrel indoeur. *KAN/GAN-*; i una altra ampliació de la mateixa arrel *KAN-K-* té una gran extensió amb aquest significat en cèltic i en moltes llengües indoeuropees: irl. mj. *gēc*, irl. mod. *géag* 'branca', kymri *cainc* id., paleoslau *sqkū* 'branquilló' («surculus»), scr. *čankūh* 'clau de fusta, tac', 'pal', 'estaca' etc. (Pedersen I, 126; Walde-Pok., *Vgl. Wb.* I, 235; Pokorny, *IEW*, 523). D'un derivat gal **GANSKARIA* provenen el

b-ll. fr. *gascaria*, fr. *jachère* 'guaret'. En altres variants tot aquest grup ha deixat derivats evidents a Espanya: el tipus de l'irl. antic *GANSKIA* (> *gēscā*) degué continuar-se en el celta artàbric en una forma *GASGA*, prolongada clarament fins avui pel gall. *gasgallo* «rama o vástago de feña baja del monte», *gasgalleira* «matorral, campo inculto lleno de maleza» (Valladares) (cf. *GARGALLA*). D'altra banda, com indica Pokorny, l'arrel *KAN-K-* tenia una variant desnasalitzada *KAK-*, *KAKHA*, precisament amb el sentit de 'branca vinclada, torçada' (i després 'arada'), d'on el